

تأثیر آموزش مهارت‌محور بر عزت‌نفس و شادکامی دانش‌آموزان کم‌توان ذهنی آموزش‌پذیر

اقبال خانی^۱

رحیم ایمانی^۲

کیوان صالحی^۳

چکیده

اهمیت عزت‌نفس در تشجیع و تهییج دانش‌آموزان به درگیر شدن با تکالیف درسی چالش‌برانگیز از یکسو و فقدان شناخت کافی از عوامل مؤثر بر ارتقاء عزت‌نفس بر شادکامی دانش‌آموزان، مسئله اصلی مطالعه حاضر به‌شمار می‌رود. بنابراین، این پژوهش با هدف بررسی تأثیرات دوره آموزش مهارت‌محور مشبک‌بری روی چوب، بر عزت‌نفس و شادکامی دانش‌آموزان کم‌توان ذهنی آموزش‌پذیر ۱۴ تا ۱۸ سال پسر شهرستان سنندج در سال تحصیلی ۹۳-۹۴ انجام شده است. بدین منظور ۳۰ نفر دانش‌آموز کم‌توان ذهنی آموزش‌پذیر پسر از بین ۱۴۰ نفر دانش‌آموز کم‌توان ذهنی آموزش‌پذیر پسر به‌طور تصادفی ساده انتخاب و به دو گروه آزمایشی (۱۵ نفر) و کنترل (۱۵ نفر) به‌صورت تصادفی تقسیم شدند. روش پژوهش از نوع آزمایشی با طرح پیش‌آزمون - پس‌آزمون با گروه کنترل بود. به‌منظور گردآوری داده‌ها، از دو پرسشنامه عزت‌نفس روزنبرگ و شادکامی آکسفورد استفاده گردید. ابتدا پیش‌آزمون بر روی دو گروه اجرا شد و سپس آموزش مهارت مشبک‌بری روی چوب، بر اساس استاندارد مهارت و آموزشی مشبک کار خاص ناتوانان ذهنی و جسمی به‌عنوان برنامه مداخله‌ای به مدت ۳ ماه و هر هفته ۳ جلسه (یک ساعتی) اجرا شد. پس از اتمام دوره مداخله، پرسشنامه عزت‌نفس روزنبرگ و شادکامی آکسفورد بار دیگر بر روی دو گروه اجرا شد. برای تحلیل داده‌ها، از آزمون تحلیل کوواریانس استفاده شد. نتایج نشان داد بین عملکرد دو گروه آزمایش و کنترل در میزان عزت‌نفس و شادکامی تفاوت معنادار وجود دارد؛ این یافته نشان می‌دهد دوره آموزش مهارت مشبک‌بری چوب به‌گونه‌ای معنادار در افزایش عزت‌نفس و شادکامی دانش‌آموزان کم‌توان ذهنی آموزش‌پذیر پسر، مؤثر بوده است.

واژگان کلیدی: آموزش مهارت - محور؛ دوره مهارتی مشبک‌بری روی چوب، عزت‌نفس، شادکامی، دانش‌آموزان کم‌توان ذهنی آموزش‌پذیر.

Email: khani89@chmail.ir

۱. دانشجوی کارشناسی ارشد تحقیقات آموزشی،

۲. دانشجوی کارشناسی ارشد تحقیقات آموزشی.

۳. استادیار دانشکده روان‌شناسی و علوم تربیتی دانشگاه تهران.

دریافت مقاله: ۹۴/۰۴/۲۸ تصویب نهایی: ۹۴/۰۶/۲۳

مقدمه

بیش از دو درصد جمعیت هر جامعه‌ای را کودکان و افراد کم‌توان تشکیل می‌دهند. کم‌توانی ذهنی^۱ بیان‌کننده محدودیت‌های اساسی در کارکرد کنونی فرد است. بدون شک میان بروز قابلیت‌های فردی و شرایط محیطی، ارتباط تنگاتنگی وجود دارد. محیط‌های مناسب و مساعد، موجب رشد و تحول فرد می‌شوند و کیفیت زندگی را بهبود می‌بخشند. یکی از مشخصه‌های اصلی کم‌توانی ذهنی، عدم سازگاری با موقعیت‌های زندگی روزمره است. تلاش‌های منظم تخصصی برای کمک به کودکانی که از یادگیری کندتر برخوردارند از ۲۰۰ سال قبل توسط جان ایتارد^۲ پزشک فرانسوی آغاز شد، تلاش‌های او اگرچه در ابتدا با شکست مواجه شد ولی سرآغاز نهضت کمک به کودکان و بزرگسالان کم‌توان شناخته شده است دانش‌آموزان کم‌توان ذهنی ممکن است مهارت‌های سازشی مانند خواندن، نوشتن، صحبت کردن و گوش دادن، مفاهیم مربوط به پول، خودگردانی، مسئولیت‌پذیری، عزت‌نفس را دارا نباشند (انجمن آمریکایی عقب‌مانده ذهنی^۳، ۲۰۱۱).

از دیدگاه اسلام، عزت‌نفس همچون دری است که حافظ عقیده و عمل مؤمن است و با شکسته شدن آن، همه چیز مؤمن در معرض خطر قرار می‌گیرد. پس انسان معتقد و مطمئن به خود، باید عزت‌نفس خود را نگه دارد و تن به اموری ندهد که به خودش آسیب برساند (نصری، ۱۳۸۴). داشتن آگاهی خود توانایی است و موفقیت در انجام هر مسئولیتی می‌تواند منجر به افزایش عزت‌نفس شود (براندن^۴، ۱۳۸۰). انسان موجود است به‌طور ذاتی اجتماعی، زمانی که نیاز احترام به خود، ارضاء شود، انسان احساس خوشایند از اعتماد به نفس و خودارزشمند، توانایی، قابلیت، لیاقت و کفایت پیدا می‌کند و وجود خود را در زندگی مفید، مؤثر و مولد می‌یابد (افروز، ۱۳۸۸). در جدیدترین تعاریف، عزت‌نفس شامل رشد احساسات خودارزشی توسط فرد و احساس جذابیت و صلاحیت می‌باشد (اورسان و جاست^۵، ۲۰۰۷). همچنین شواهد نشان می‌دهند که عزت‌نفس نیز به‌نوبه‌خود بر شادکامی تأثیر دارد، در این زمینه داینروداینر^۶ (۱۹۹۵) طی مطالعه‌ای به این نتیجه رسیدند که عزت‌نفس قوی، پیش‌بینی‌کننده خوبی از شادکامی است. کمپل، کروگر و واهس^۷ (۲۰۰۳) نیز بیان کردند که شادی از پیامدهای

1. mentally retardation
2. J.itard
3. American Association on Mental Retardation (AAMR)
4. Branden
5. Ourerson & Jost
6. Diener, E. & Diener
7. Campbell, Krueger & Vohs

عزت‌نفس بالا است. شادکامی یکی از موضوعات جالبی است که همواره مورد توجه پژوهشگران به ویژه روان‌شناسان قرار دارد و یکی از نیازهای انسان و لازمه زندگی است (آرجیل^۱، ۲۰۰۱). شادکامی عبارت است از مقدار ارزش مثبتی که یک فرد برای خود قائل است (وین هون^۲، ۱۹۹۷) و یکی از عوامل مؤثر در به وجود آوردن یک زندگی مطلوب و دلپذیر است که از تجربه هیجان‌های مثبت و خشنودی از زندگی نشئت می‌گیرد و طبعاً چنین حالت خوشایندی با فقدان افسردگی، اضطراب و پرخاشگری افراد همراه است (هیلز و آرجیل، ۲۰۰۱). مشبک نیز همان‌گونه که از نام آن برمی‌آید، هنر شبکه‌شبهه کردن ماده برای آفرینش نقوش بر روی آن است. در مشبک‌سازی از وسایلی چون کاغذ، چسب چوب، مته، اره، اره‌مویی، کمانه مشبک، سمپاده، چکش، گاز انبر، چوب (تخته سه‌لایی)، آلومینیوم، مس و چرم استفاده می‌شود (غفاری شوشتری، ۱۳۸۸). هنر مشبک‌کاری روی چوب، اغلب برای تزئین و زیباسازی درها و پنجره‌های وسایل زینتی تجملی، قاب‌ها و تابلوهای نفیس خوشنویسی و غیره به کار گرفته می‌شود (ستاری، ۱۳۸۶). همچنان که تحقیقات (پرنگار، ۲۰۰۴؛ گاف و دوپال، ۱۹۹۱) نشان می‌دهد، ارتباط قوی بین شادکامی و سلامت روانی و جسمانی وجود دارد. اما معلولیت عاملی است که بر تمام حیطه‌های عزت‌نفس (اجتماعی، تحصیلی، خانوادگی، جسمانی) و شادکامی اثرگذار است و باعث کاهش آن می‌گردد (شیرانی، ۱۳۸۴). نریمان و موسی‌زاده (۲۰۱۰)، در پژوهشی در خصوص مقایسه عزت‌نفس و اعتماد به نفس (خودپنداره) کودکان معلول با کودکان عادی دریافتند که: کودکان عادی از هر دو جنس، نمره بالاتر را در عزت‌نفس نسبت به کودکان معلول به‌دست آوردند. پژوهش‌ها نشان داده‌اند که حس عزت‌نفس کودکان کم‌توان ذهنی در مقایسه با کودکان عادی پایین‌تر است (لی‌هی، به نقل از هالاها و کافمن، ترجمه جوادیان، ۱۳۸۷). همچنین شادکامی و عزت‌نفس تحت تأثیر عوامل مختلف جسمانی و ذهنی نیز قرار دارد (ماروکالیس و زرواس، ۱۹۹۳). همچنان که تحقیقات (پرنگار، ۲۰۰۴؛ گاف و دوپال، ۱۹۹۱) نشان می‌دهد، ارتباط قوی بین شادکامی و سلامت روانی و جسمانی وجود دارد.

بنابراین، ضروری است در آموزش و پرورش استثنایی تمهیداتی اندیشیده شود و برنامه‌ریزی‌های صورت گیرد تا موجب تقویت عزت‌نفس و شادکامی در دانش‌آموزان کم‌توان ذهنی شود. در گذشته پژوهش‌هایی در همین زمینه با این تفاوت که برای دیگر

1. Argyle
2. Veenhoven

گروه کودکان استثنایی صورت گرفته است، انجام شده است. سهیلا ساجد و همکاران (۱۳۸۷) در تحقیقی در مورد تأثیر آموزش مهارت‌های زندگی بر روابط بین فردی، عزت‌نفس و ابراز وجود دختران نابینا نشان دادند که آموزش مهارت‌های زندگی در بهبود روابط بین فردی، عزت‌نفس و ابراز وجود دانش‌آموزان دختر نابینا، به‌طور معناداری مؤثر بوده است. همچنین، در مورد شادکامی و عزت‌نفس دانش‌آموزان ناشنوا، نریمانی و همکاران (۱۳۹۲) پژوهشی با عنوان مقایسه عزت‌نفس و شادکامی در دانش‌آموزان ناشنوای مدارس تلفیقی و استثنایی انجام داده‌اند. نتایج نشان داد که در متغیر عزت‌نفس، بین دانش‌آموزان ناشنوای مدارس تلفیقی و استثنایی تفاوت معناداری وجود ندارد. اما در متغیر شادکامی بین دانش‌آموزان ناشنوای مدارس تلفیقی و استثنایی تفاوت معناداری مشاهده شد، به این صورت که میانگین نمرات شادکامی دانش‌آموزان استثنایی (ویژه) بیشتر از دانش‌آموزان تلفیقی بود. در مورد تأثیر فعالیت‌ها و کارهای عملی بر عزت‌نفس دانش‌آموزان کم‌توان تأثیر عواملی همچون تمرین‌های جسمانی میشن^۱ (۲۰۰۶)، مهارت‌های دستی و حرکتی مهدی دستجردی (۱۳۸۱)، بازی‌های درمانی دنجر^۲ (۲۰۰۳)، نتایج نشان داده است که انجام کارهای عملی و مهارتی در تقویت عزت‌نفس این دانش‌آموزان مؤثر بوده است. آقایی‌نژاد و همکاران (۱۳۹۰) در تحقیقی تأثیر یک دوره فعالیت منظم ورزشی بر عزت‌نفس دانش‌آموزان کم‌توان ذهنی آموزش‌پذیر را مورد پژوهش قرار دادند. نتایج نشان داد اجرای یک دوره فعالیت منظم ورزشی بر افزایش عزت‌نفس این دانش‌آموزان مؤثر بوده است. بررسی پیشینه‌های موجود این ضرورت را به‌وجود آورد تا با تحقیقی نظام‌مند در خصوص اثر آموزش استانداردهای فنی و حرفه‌ای خاص افراد ناتوان جسمی و ذهنی بر عزت‌نفس و شادکامی آنان و بر اساس این واقعیت که افراد کم‌توان ذهنی دارای عزت‌نفس و شادکامی پایین‌تری نسبت به افراد عادی هستند، تأثیر یک دوره آموزش مهارت مشبک‌بری روی چوب را بر عزت‌نفس و شادکامی دانش‌آموزان کم‌توان ذهنی آموزش‌پذیر مورد مطالعه قرار دهیم و این فرضیه‌ها را مورد بررسی قرار دهیم که ۱- آموزش مهارت مشبک‌بری روی چوب بر عزت‌نفس دانش‌آموزان کم‌توان ذهنی آموزش‌پذیر ۱۴ تا ۱۸ سال پسر تأثیر مثبت دارد. ۲- آموزش مهارت مشبک‌بری روی چوب بر شادکامی دانش‌آموزان کم‌توان ذهنی آموزش‌پذیر ۱۴ تا ۱۸ سال پسر تأثیر مثبت دارد.

1. Massion
2. Danger

روش‌شناسی

روش تحقیق از نوع آزمایشی با طرح پیش‌آزمون - پس‌آزمون با یک گروه کنترل و یک گروه آزمایش بود. جامعه آماری این مطالعه را تمام دانش‌آموزان کم‌توان ذهنی آموزش‌پذیر پسر شهرستان سنندج با سن تقویمی (۱۴ تا ۱۸) سال را که در سال تحصیلی ۹۳-۹۴ مشغول به تحصیل بودند، تشکیل می‌داد. با توجه به اطلاعات جمعیت‌شناختی چون جنسیت، سن و نیز میزان هوش‌بهر تا حد امکان هم‌تا شدند. نمونه پژوهش به‌طور تصادفی ساده انتخاب و به دو گروه آزمایش (۱۵ نفر) و کنترل (۱۵ نفر) به‌صورت تصادفی تقسیم شدند.

ابزار

برای ارزیابی عزت‌نفس کودکان کم‌توان ذهنی از مقیاس عزت‌نفس روزنبرگ استفاده شد. این مقیاس به‌وسیله موریس روزنبرگ تهیه و معرفی شد که از ۱۰ ماده تشکیل شده و برای اندازه‌گیری عزت‌نفس کلی تهیه شده است و برای همه سنین قابل اجرا است (روزنبرگ، ۱۹۶۵؛ به نقل از برخوردار و همکاران، ۱۳۸۸). برخوردار و همکاران در پژوهشی، رویی این پرسشنامه را تأیید و پایایی آن را با روش آلفا کرونباخ محاسبه کردند که ضریب محاسبه شده ۰/۷۱. نشان از پایایی بالای پرسشنامه دارد. نمره‌گذاری: پاسخ موافق به هریک از عبارات ۱ تا ۵، +۱ دریافت می‌کند، پاسخ مخالف به هریک از عبارات ۱ تا ۵، -۱ دریافت می‌کند، پاسخ موافق به هر یک از عبارات ۶ تا ۱۰، -۱ دریافت می‌کند، پاسخ مخالف به هریک از عبارات ۶ تا ۱۰، +۱ دریافت می‌کند. تفسیر آن نیز به این صورت می‌باشد: جمع جبری نمرات را به دست می‌آوریم. نمره بالاتر از صفر نشان‌دهنده عزت‌نفس بالا و نمره کمتر از صفر نشان‌دهنده عزت‌نفس پایین است. نمره +۱۰ نشان‌دهنده عزت‌نفس خیلی بالا و نمره -۱۰ نشان‌دهنده عزت‌نفس خیلی پایین است. بنابراین، هرچه نمره بالاتر باشد، به همان اندازه سطح عزت‌نفس بالاتر خواهد بود و بالعکس.

پرسشنامه شادکامی آکسفورد: پرسشنامه شادکامی آکسفورد نسخه بهبودیافته فهرست شادکامی آکسفورد است که توسط هیلز و آرچیل (۲۰۰۲) ساخته شده است. این پرسشنامه ۲۹ سؤال چهارگزینه‌ای دارد که گزینه‌های آن از ۰ تا ۳ نمره‌گذاری می‌شوند. در یک بررسی مقدماتی میانگین نمرات آزمودنی‌ها در این پرسشنامه ۴۵/۸ به‌دست آمد، هیلز و آرچیل (۲۰۰۱) نیز این میزان را در ۳۴۷ آزمونی ۰/۹۰ گزارش کردند. فورنهام و بروین (۱۹۹۰) در ۱۰۱ آزمودنی ضریب آلفای کرونباخ این آزمون را

۰/۸۷ گزارش کردند. فرانسیس، براون، لستر و فیلیپچاک (۱۹۹۸) آلفای ۰/۹۲ و در یک بررسی میان فرهنگی در چهارچوب کشور مختلف ضرایب ۰/۸۹، ۰/۹۰، ۰/۸۹، ۰/۸۹ را به دست آوردند و علی‌پور و نوربالا (۱۳۷۸)؛ به نقل از خوش‌کنش و کشاورز، (۱۳۸۷) اعتبار و پایایی این آزمون را در جامعه ایران تأیید کرده‌اند.

شیوه اجرا و نحوه جمع‌آوری داده‌ها

برای جمع‌آوری داده‌های لازم و تکمیل پرسشنامه‌ها برای این پژوهش بعد از هماهنگی‌های لازم با اداره آموزش و پرورش استثنایی استان، به مدارس متوسطه حرفه‌ای پسران مراجعه و بعد از انتخاب نمونه آماری، آزمون‌های عزت‌نفس روزنبرگ و شادکامی آکسفورد به صورت انفرادی به عنوان پیش‌آزمون در مورد هر دو گروه دانش‌آموزان کم‌توان ذهنی (آزمایش و کنترل) آموزش‌پذیر با همکاری مربیان آنان اجرا شد. سپس برنامه مداخله‌ای آموزش عملی مهارت مشبک‌بری روی چوب (استاندارد مشبک‌بری روی چوب خاص افراد ناتوان ذهنی سازمان آموزش فنی و حرفه‌ای کشور تألیف کارگروه تعیین استاندارد سازمان استثنایی کشور، ۱۳۸۶)، به مدت ۳ ماه و هفته‌ای ۳ جلسه بر روی گروه آزمایش صورت گرفت که هر جلسه به میزان ۶۰ دقیقه کار عملی در کارگاه بر اساس استاندارد بود. ضمن اینکه هر دو گروه قسمت مقدماتی مشبک‌بری روی چوب یعنی قسمت تئوری که شامل نکات ایمنی کارگاه، شناخت وسایل کارگاهی، شناخت انواع چوب را قبلاً گذرانده بودند و شیوه آموزش کار نیز بر اساس جدول شماره ۱ و به صورت کار عملی در کارگاه مشبک‌بری با نظارت مربیان کارگاه بود. در مدت آموزش کارگاهی و کار عملی مشبک‌بری بر روی گروه آزمایش کار خاص کارگاهی و با عملی برای گروه کنترل ارائه نشد و فقط دروس عمومی و نظری برای آنان تدریس گردید.

جدول (۱) مراحل مشبک کاری چوب

تعداد جلسات (هر جلسه ۶۰ دقیقه)	شرح	عنوان عملیات کارگاهی
۲ جلسه	شناسایی اصول استفاده از ابزار کار مشبک کاری شناخت اجزاء ابزار مشبک کاری به کارگیری صحیح ابزار در کار مشبک (میز کار، تخته پیشکار، صندلی، کماناره، انواع تیغه اره مویی، چکش سبک، انبردست، میخ کش)	ابزارشناسی
۶ جلسه	آشنایی با مفهوم برش کاری، شناسایی اصول نشستن صحیح پشت میز کار نشستن صحیح پشت میز و تخته پیشکار، شناسایی اصول صحیح در دست گرفتن کماناره، گرفتن صحیح کماناره در هنگام برش شناسایی اصول بستن تیغه بر روی کماناره مویی، بستن تیغه بر روی کماناره مویی شناسایی اصول کلی برش، تنظیم و هماهنگ کردن دو دست هنگام برش	توانایی انواع برشکاری با کمان اره مویی دستی
۶ جلسه	طرح موردنظر را کپی کرده یا کشیده: انتقال طرح با چسب چوب رقیق یا سریش انتقال طرح با چسب فوری و نوارچسب شیشه‌ای پهن، انتقال طرح با کاربن، انتقال طرح با شابلون و کلیشه، آشنایی با چسب‌های مختلف مورد نیاز، استفاده از چسب‌های مختلف مورد نیاز برای چسباندن طرح بر روی سطح تخته سه لایی، شناسایی اصول انتقال طرح بر روی تخته سه لایی، انتقال طرح بر روی سطح کار انجام می‌گیرد.	توانایی انتقال یک طرح بر روی سطح چوب یا تخته سه لایی
۲ جلسه	شناسایی اصول اندازه‌گیری و اندازه‌گذاری، اندازه‌گیری و اندازه‌گذاری با متر، اندازه‌گیری و اندازه‌گذاری با خط کش، استفاده و به کارگیری گونیا در زوایای مختلف	توانایی اندازه‌گیری با متر و خط کش و گونیا
۷ جلسه	آشنایی با مفهوم سوراخ کاری چوب و تخته لایی، شناسایی اصول سوراخ کاری چوب و تخته سه لایی با وسایل گوناگون،	توانایی سوراخ کاری

تعداد جلسات (هر جلسه ۶۰ دقیقه)	شرح	عنوان عملیات کارگاهی
	شناسایی نقاطی که در میان طرح مشبک نیاز به سوراخ کاری دارند، شناسایی ابزارهای مختلفی که برای سوراخ کاری به کار می‌روند. استفاده از دریل‌های ظریف برقی (مینی‌گرافت یا فرز انگشتی)، استفاده از دریل‌ها یا مته‌های ظریف دستی، استفاده از درفش یا میخ‌های ظریف در سوراخ کاری، رعایت نکات ایمنی حین عملیات سوراخ کاری، بستن صحیح مته بر روی دریل‌ها، سوراخ کردن نقاط مشخص شده در طرح مورد نظر	خطوط بسته میانه‌ی کار
۴ جلسه	آشنایی با درجه‌های مختلف سنباده، شناسایی اصول صحیح سنباده کاری چوب و تخته سه لایی، سنباده کاری سطح تخته سه لایی با سنباده‌های لرزان، شناسایی آماده‌سازی کاغذ سنباده و تخته سنباده برای سنباده‌زنی دستی، چسباندن کاغذ سنباده از پشت به یکدیگر، چسباندن سنباده بر روی تخته برای ساخت تخته سنباده، سنباده‌زنی قطعات بریده شده با کاغذ سنباده و تخته سنباده، شناسایی اصول سوهان کاری مقاطع برش، سوهان کاری مقاطع برش در صورت نیاز	توانایی سنباده‌زنی و سوهان کاری سطوح و مقاطع برش
۶ جلسه	آشنایی با انواع اتصالات و کاربرد آنها، شناسایی اتصال کام و زبانه در مشبک (سه لایی)، شناسایی اتصال فاق و زبانه در مشبک (سه لایی)، شناسایی اتصال ترکیبی (فاق و زبانه و کام و زبانه)، شناسایی اتصال ساده با چسب چوب، پخ کردن مقاطع برش در صورت نیاز، استفاده از منگنه کوب‌ها، استفاده از گیره‌ها و دیگر لوازم نگهدارنده قطعات، استفاده از چسب چوب برای چسباندن	توانایی اتصال قطعات و چسباندن آنها
۲ جلسه	شناسایی اصول بتونه کاری در حد مورد نیاز، شناسایی اصول رنگ آمیزی با رنگ، آشنایی با حلال‌های رنگ، میزان استفاده صحیح از حلال‌ها در رنگ‌ها	توانایی بتونه کاری و رنگ آمیزی

تأثیر آموزش مهارت محور بر عزت نفس و شادکامی ... ۹۵

در پایان ۳ ماه برنامه کارگاهی دانش آموزان می توانند تابلوهای مشبک چوب را بسازند که قابل عرضه در بازار یا نمایشگاه های صنایع دستی می باشد. در پایان دوره، آزمون عزت نفس روزنبرگ و شادکامی آکسفورد به عنوان پس آزمون مجدداً بر روی دو گروه اجرا شد.

روش تحلیل داده ها

برای تحلیل داده ها از آمار توصیفی و استنباطی استفاده شد. در سطح آمار توصیفی از شاخص ها فراوانی، جداول، نمودارها، میانگین و انحراف معیار استفاده شد. در قسمت آمار استنباطی نیز با توجه به طرح تحقیق و فرضیه و داده های به دست آمده داده های جمع آوری شده نیز با استفاده از آزمون تحلیل کوواریانس با استفاده از نسخه ۲۲ نرم افزار SPSS تحلیل شد.

یافته ها

جدول (۱) آمارهای توصیفی پس آزمون

متغیر	گروه بندی	میانگین	انحراف معیار	تعداد
شادکامی	گروه کنترل	29.7333	4.02611	15
	گروه آزمایش	55.4000	3.33381	15
	جمع	42.5667	13.54859	30
عزت نفس	گروه کنترل	-1.4667	3.66190	15
	گروه آزمایش	5.7333	2.71153	15
	جمع	2.1333	4.84044	30

جدول ۲: Box's M

Box's M	1.706
آماره آزمون f	.525
درجه آزادی ۱	3
درجه آزادی ۲	141120.000
سطح معنی داری	.665

جدول ۲: آزمون باکس بررسی می‌کند که آیا داده‌های ما فرض همگنی ماتریس هاس واریانس - کواریانس را زیر سؤال می‌برد یا خیر. با توجه به اینکه سطح معنی‌داری بالاتر از ۵ درصد شده است، فرض همگنی ماتریس‌های کواریانس این داده‌ها پذیرفته می‌شود.

به‌منظور بررسی وجود تفاوت میان نمرات پس‌آزمون و پیش‌آزمون عزت‌نفس و شادکامی آزمودنی‌های دو گروه آزمایش و کنترل آزمون تحلیل واریانس (مانوا) انجام گرفت. نتایج این تحلیل در قالب جدول ذیل آمده است.

جدول (۳) نتایج تحلیل واریانس نمرات پیش‌آزمون، پس‌آزمون عزت‌نفس و شادکامی دو گروه کنترل و آزمایش

نام آزمون	مقدار	F	درجه آزادی	سطح معناداری
اثر پیلابی	.928	174.421	2.000	.000
لامبدای ویلکز	.072	174.421	2.000	.000
اثر هتلینگ	12.920	174.421	2.000	.000
بزرگترین ریشه روی	12.920	174.421	2.000	.000

بر اساس نتایج به‌دست آمده از جدول ۳ سطح معنی‌داری کوچک‌تر از ۵ درصد آزمون‌ها بیانگر آن است که بین نمرات پس‌آزمون و پیش‌آزمون مربوط به عزت‌نفس و شادکامی آزمودنی‌های دو گروه کنترل و آزمایش تفاوت معنادار وجود دارد.

جدول (۴) آزمون لوین برای بررسی پیش‌فرض همگن واریانس‌ها

Sig.	df2	df1	F	
.767	28	1	.089	پس‌آزمون شادکامی
.155	28	1	2.133	پس‌آزمون عزت‌نفس

در جدول ۴ با توجه به اینکه مقدار سطح معناداری بیش از ۵ درصد است، می‌توان گفت واریانس‌ها با هم برابرند. به عبارت دیگر، داده‌های مفروضه تساوی خطای واریانس را زیر سؤال نبرده‌اند. این امر از آن جهت مهم است که پایایی نتایج بعدی را تأیید می‌کند.

جدول (۵) آزمون اثرات بین آزمودنی‌ها

Sig	F	میانگین مجدورات	درجه آزادی	مجموع مجدورات	Dependent Variable	Source
.000	361.650	4940.833	1	4940.833	پس آزمون شادکامی	گروه‌ها
.000	37.453	388.800	1	388.800	پس آزمون عزت نفس	
			28	382.533	پس آزمون شادکامی	خطا
			28	290.667	پس آزمون عزت نفس	
			30	59681.000	پس آزمون شادکامی	جمع
			30	816.000	پس آزمون عزت نفس	
			29	5323.367	پس آزمون شادکامی	Corrected Total
			29	679.467	پس آزمون عزت نفس	

نتایج جدول ۵ نشان می‌دهد آموزش مهارت مشبک‌بری منجر به تفاوت معناداری بین گروه آزمایش و گواه در میزان عزت نفس و شادکامی آنان شده است. سطح معناداری برای هر دو متغیر شادکامی و عزت نفس از ۵ درصد کوچک‌تر می‌باشد. می‌توان گفت اثر آموزش مشبک‌بری با توجه به دو گروه آزمایش و کنترل و نمرات پیش‌آزمون و پس‌آزمون در هر دو گروه معنادار است. به عبارت دیگر، آموزش مشبک‌بری باعث تغییرات مثبت در عزت نفس و شادکامی دانش‌آموزان کم‌توان ذهنی گروه آزمایش شده است.

نتیجه گیری

این پژوهش با هدف تعیین تأثیر یک دوره آموزش مهارت مشبک بری روی چوب بر عزت نفس و شادکامی دانش آموزان کم توان ذهنی آموزش پذیر پسر ۱۴ تا ۱۸ سال شهرستان سنندج در سال تحصیلی ۹۳-۹۴ انجام شده است. اثر یادگیری مهارت مشبک بری چوب متغیر مستقل بر عزت نفس و شادکامی به عنوان متغیرهای وابسته، نشان داد که این برنامه مداخله ای باعث افزایش عزت نفس و شادکامی در گروه آزمایش این پژوهش شده است. در تبیین نتایج این پژوهش در خصوص چگونگی تأثیر یادگیری مهارت مشبک بری روی چوب می توان گفت ساخت و تکمیل یک سازه چوبی و کار عملی در کارگاه با این نتیجه که در آخر کار تابلوی زیبا و مورد توجه و قابل عرضه در بازار یا نمایشگاه ها به نام و اسم شخص کم توان ذهنی احساس ناامیدی و ناتوانی و عدم توجه به او را از بین خواهد برد و او می تواند ابراز وجود نماید. همچنین، کودکان در حین انجام کار کارگاهی که به صورت گروهی بود، در تعامل با دیگر کودکان قرار داشتند و به انجام فعالیت، بروز توانایی های خود و به نوعی به ابراز وجود خود در کنار دیگران می پرداختند. بنابراین، ابراز وجود می تواند یکی از راه های افزایش عزت نفس کودکان گروه آزمایش باشد. در طول کار مشاهده شد که آزمودنی ها مسئولیت خواسته شده را تقبل و نسبت به انجام آنها پایبند بودند. موفقیت در انجام هر مسئولیتی می تواند منجر به افزایش عزت نفس شود (برانندن، ۱۳۸۰). این یافته با نتایج پژوهش های دیموند و اورلوو (۲۰۰۱)؛ براون و فاستر (۱۹۹۱)؛ کوریسل، هولکومپ و اسکویر (۱۹۹۲)؛ سندبرگ (۱۹۸۲) و کارتلیج، کاکرین و لسی (۱۹۹۶) جوان بخش (۱۳۸۵) به طور غیرمستقیم همسو و همخوانی دارد.

یافته بعدی این پژوهش، در مورد متغیر شادکامی بود. به صورت غیرمستقیم با نتایج پژوهش های کارتلیج، کاکرین و لسی (۱۹۹۶) همخوانی دارد. همچنین یافته این پژوهش با نتایج تحقیق، کار (۲۰۰۴)، که معتقد است، افراد شاد، با ارزنده سازی مهارت های خود، بیشتر با رویدادهای مثبت، همراه می شوند و در تصمیم گیری های مربوط به آینده زندگی خود، بهتر عمل می کنند، همسو است. در تبیین نتایج این پژوهش در مورد افزایش شادکامی این دانش آموزان می توان گفت با افزایش عزت نفس، شادکامی نیز افزایش خواهد یافت (سولماز دبیری و همکاران، ۱۳۹۱). نشاط و سرزندگی از مشاهده

دست‌ساخته‌ها و باور داشتن به اینکه آنها نیز می‌توانند با تولید این تابلوها یا ساخته‌های چوبی ابراز وجود کنند و تولید یک محتوا احساس شغف و شادی را در آنها تقویت می‌نماید. ابراز خرسندی والدین و معلمان و تحسین کارهای ساخته شده توسط دانش‌آموزان کم‌توان ارزیابی مثبتی از خود پیدا کرده موجب شادکامی بهتر و بیشتر آنها می‌شود. با توجه به یافته‌های موجود می‌توان گفت در آینده‌ای نزدیک با طراحی و مناسب‌سازی استانداردهای خاص کودکان کم‌توان، زمینه ابراز وجود آنها و احساس توانمندی و رضایت را در آنها فراهم ساخت. در تعمیم نتایج این پژوهش با احتیاط و توجه به جامعه آماری خاص آن و محدودیت‌های اجرای آن می‌تواند در مراکز مشابه مورد توجه قرار گیرد. پیشنهاد می‌شود برای کودکان آموزش‌پذیر استانداردهای خاص و به‌روز و متناسب با شرایط روز جامعه تدوین شود و متناسب با نیازهای این افراد باشد که با توجه به شرایط ذهنی و جسمی آنان گویا و منسجم باشد. درنهایت، با تولید محصولات این استانداردها کالا یا خدمات توانمندی‌های این دانش‌آموزان به جامعه معرفی شود و فارغ از بحث حمایت از کارآفرینی آنها مورد توجه آحاد جامعه قرار گیرد.

منابع

- افروز، غ. (۱۳۸۸). روان‌شناسی و توانبخشی کودکان آهسته گام (کم‌توان ذهنی). چاپ دهم، مؤسسه انتشارات و چاپ دانشگاه.
- براندن، ن. (۱۳۹۰). روان‌شناسی عزت‌نفس ترجمه، قراچه داغی. تهران: نشر نخستین.
- بیابانگرد، الف. (۱۳۸۴). روش‌های افزایش عزت‌نفس در کودکان و نوجوانان. تهران: انتشارات انجمن اولیا و مربیان.
- ساجد، س؛ آتش‌پور، س ح؛ کامکار، م و صمصام شریعت، م. (۱۳۸۷). تأثیر آموزش مهارت‌های زندگی بر روابط بین فردی، عزت‌نفس و ابراز وجود دختران نابینا. دانش و پژوهش در روانشناسی کاربردی، ۱۱(۳۹): ۱۴-۲۶.
- نریمانی م؛ بشرپور، س و علیمردانی صومعه، س. مقایسه عزت‌نفس و شادکامی در دانش‌آموزان ناشنوای مدارس تلفیقی و استثنایی. تعلیم و تربیت استثنایی. ۱۳۹۳؛ ۱ (۱۲۳): ۲۰-۲۸.
- آقایی‌نژاد، ج؛ فرامزی، س؛ عابدی، الف. تأثیر یک دوره فعالیت منظم ورزشی بر عزت‌نفس دانش‌آموزان کم‌توان ذهنی آموزش‌پذیر. تعلیم و تربیت استثنایی. ۱۳۹۲؛ ۵ (۱۱۸): ۵-۱۳.
- سیف نراقی، م و نادری، ع. (۱۳۸۷). روان‌شناسی و آموزش کودکان استثنایی. تهران: انتشارات ارسباران.
- خوش‌کنش، الف و کشاورز اسیر، ح. (۱۳۸۷). رابطه سلامت روانی و شادکامی در دانش‌جویان، اندیشه و رفتار، دوره ۲، شماره ۷، ص ۵۲-۴۱.
- شیرانی، ع. (۱۳۸۲). بررسی اثربخشی آموزش شناختی بر عزت‌نفس دانش‌آموزان نابینا پسر و دختر آموزشگاه ابا بصیر اصفهان. پایان‌نامه کارشناسی ارشد روان‌شناسی عمومی، دانشگاه آزاد اسلامی خوراسگان.
- میلانی فر، ب. (۱۳۸۴). روان‌شناسی کودکان و نوجوانان استثنایی. تهران: نشر قومس.
- نصری، ع. (۱۳۸۴). مبانی انسان‌شناسی در قرآن. تهران: انتشارات جهاد دانشگاهی.
- هالاها، دانیل پی و کافمن، جیمز ام. (۱۳۸۷). کودکان استثنایی، مقدمه‌ای بر آموزش‌های ویژه. ترجمه مجتبی جوادیان، مشهد: انتشارات آستان قدس رضوی.
- استاندارد مهارت و آموزشی مشبک کار خاص ناتوانان ذهنی و جسمی تألیف: گروه برنامه‌ریزی درسی صنایع چوب سازمان آموزش و پرورش استثنایی کشور (۱۳۸۶).

تأثیر آموزش مهارت محور بر عزت نفس و شادکامی ... ۱۰۱

- برخوری، ح. رفاهی، ژ و فرح بخش، ک. (۱۳۸۸). اثربخشی آموزش مهارت های مثبت اندیشی به شیوه گروهی بر انگیزه پیشرفت، عزت نفس و شادکامی دانش آموزان پسر دبیرستان شهر جیرفت. فصل نامه علمی - پژوهشی رهیافتی نو در مدیریت آموزشی، دانشگاه آزاد مرودشت ۲ (۵): ۱۳۳-۱۴۱.
- غفاری شوشتری، ح. (۱۳۸۸). روش نازک ببری روی چوب و تخته سه لایی. انتشارات مدرسه.
- ستاری، م. (۱۳۸۶). منب کاری انتشارات: امیر کبیر.

- American Association of Mental Retardation (2010). Mental Retardation: Definition, Classification and Systems of Support. Washington DC: Author.
- Diener, E. & Diener. M. (1995). Cross-cultural Correlates of Life Satisfaction and Self-esteem, Journal of Personality and Social Psychology 68, 653-663.
- Cooper, S. (2003). Self-esteem enhancement with children and adolescent. New York: pergamon press
- Ourerson, C. & Jost, M. (2007). Understanding Children Self-esteem. IOWA State University, University Extension.
- Baumeister, R. F., Campbell, J. D., Krueger, J. I. & Vohs, K. D. (2003). Does Self-esteem Cause Better Performance, Interpersonal Success, Happiness, or Healthier Lifestyles, Psychological, Science in the Public Interest, 1, 1-44.
- Argyle, M. (2001). Personality, self - esteem and demographic predictions of happiness and depression. Personality and Individual Differences, 34, 921-942.
- Veenhoven, R. (1997). Advances in understanding happiness. Revue Quebecoise de Psychologie, 18, 29-74.
- Hills, P. & Argyle, M. (2001). Happiness, introversion-extraversion and happy introvert. Personality and individual differences, 30, 596-608.
- Pernegar, TV, (2004). Health and happiness in young Swiss adults, Quality of care until. Geneva university Hospital, Geneva, Switzerland.
- Narimani, M. & Mousazadeh, T. (2010). Comparing self-esteem and self-concept of
- Maroukalis, E. & Zervas, Y. (1993). Effects of aerobic exercise on mood of adult women. Perceptual and Motor Skills, 76, 795-801.
- Massion, J. (2006). "Sport Practice in Autism". Science & Sports, 21: 243-248.

- Danger, S.E.(2003). Child-centered group play therapy with children with speech difficulties. Dissertation University of north Texas,32: 69 – 09.
- Hafner H, Moschel G, Sartorius N. (1986). Mental Health in the Elderly. Berlin: Springer-Verlag.
- Ashford K, Lawrence J, Dent P. Gender differences in coping strategies of undergraduate students and their impact on self-esteem and attainment. *Learn Higher Educ.* 2006; 7(3): 81-276.
- Dymond, S.K. & Orelvove, P. (2001). What constitutes effective curriculum for students with server disabilities, *Exceptionality*.9 (3), 109-122
- Brown, P. M. & Foster, S. (1991). Integrating hearing and deaf students on a college campus successes and barriers as perceived by hearing students. *American Annals of the Deaf*, 136, 21-27.
- Mcauley E, Mihalko SL, Bane SM. Exercise and self-esteem in middle-aged adults: multidimensional relationships and physical fitness and self-efficacy influences. *J Behav Med* 1997; 20(9): 67-83.
- Argyle, M. (2001). Personality, self – esteem and demographic predictions of happiness and depression. *Personality and Individual Differences*, 34, 921-942.
- Yaratan,D. &Yucesoylu, R. (2010).Self-esteem, self-concept, self-talk and significant others' statements in fifth grade students:Differences according togender and school type. *Procedia social and Behavioral Sciences*, 2:3506-3518.